

Dve strany jednej mince – úbohá alebo veselá vdova? Právne postavenie vdovy v súkromnom práve konca 19. a v prvej polovici 20. storočia na území Slovenska

Miriám Laclavíková

*Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
Kontaktní e-mail: miriam.laclavikova@truni.sk*

Adriana Švecová

*Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
Kontaktní e-mail: adriana.svecova@truni.sk*

Two Sides of the Same Coin – Poor or Merry Widow? The Legal Status of the Widow in the Private Law of the Late 19th and the First Half of the 20th Century in Slovakia

Abstract:

The study introduces the peculiarities of the private law status of the widow in Hungarian law and subsequently in Czechoslovak law, specifically in the legal sphere of Slovakia and Carpathian Ruthenia. It notes the respect and preservation of traditionalism in the view of the originally medieval institution of widow's law and the efforts to gradually transform its content and scope (also in the draft of the Hungarian Civil Code of 1900). The study had to deal with the specific nature of the sources – the basis of the widow's private law status was in fact the provisions of the Provisional Judicial Rules of the Judicial Conference (1861), legal custom, established judicial practice and only partial statutory regulation. The failure of codification efforts in the field of Hungarian civil law and the subsequent reception of the law into the Czechoslovak legal order led to the preservation of this platform of sources of law – and thus also certain relics of medieval law – in the law in force in the territory of Slovakia and Carpathian Ruthenia. The study approaches the widow through her broadly understood widow's right (*ius viduale*), competing with the husband's legal heirs, and its place in the period of constructed modernity.

Keywords: inheritance law; widow; widow law; court practice; Hungary; Czechoslovak Republic

Kľúčové slová: dedičské právo; vdova; vdovské právo; súdna prax; Uhorsko; Československá republika

DOI: 10.14712/2464689X.2022.21

Financování: Štúdia je výstupom riešenia grantu VEGA 1/0018/19 „Renesancia zabudnutých a znovu obnovených inštitútov dedičského práva na Slovensku“.

Vdovské právo (*ius viduale*, maď. *özvegyi jog*) bolo starobyľným uhorským inštitútom siahajúcim k počiatkom zákonnej formulácie práv uhorskej šľachty.¹ V zákonoch kráľa sv. Štefana (vládol v r. 1000–1038) bola zakotvená osobitná ochrana vdov práve týmto inštitútom. Pokiaľ sa vdova po šľachticovi riadne starala o jeho potomkov (t.j. zabezpečila ich riadnu výživu a výchovu), žila s nimi na majetkoch zomrelého manžela a užívala jeho rodové meno, t.j. neuzavrela nové manželstvo, mohla tento majetok nerušene užívať počas svojho vdovstva a k zmene stavu (čiže k vstupu do nového manželstva) ju nesmel nikto nútiť.² Majetky manžela tak vdova užívala na úkor zákonných dedičov manžela. V prípade, ak sa rozhodla uzavrieť nové manželstvo, strácala výhody vdovského práva a z majetku patriaceho zákonným dedičom [v textácii zákona sv. Štefana „z vecí (majetku) sirôt“ (lat. *de rebus orphanorum*) nemala získať nič, okrem svojej (svadobnej) výbavy (v textácii šatstva, lat. *vestimenta*).³

Uhorské stredoveké právo teda chránilo vdovu a jej právo na užívanie rodového majetku manžela – poručiteľa – v záujme starostlivosti o jej alimentáciu, životný štandard ako isté pokračovanie manželovej vyživovacej povinnosti voči manželke⁴ a následne v záujme starostlivosti o jeho legitímnych potomkov, zabezpečenia ich riadnej výchovy a výživy. Predpokladalo sa, že vdova – ako matka zákonných dedičov – zachová rodový majetok v celosti práve pre nich. Zákonodarcia pamätal aj na prípad smrti manžela bez zanechania legitímnych potomkov. Aj v danej situácii mala vdova požívať výhody vdovského práva a po jej smrti sa majetok mal vrátiť rodičom/rodine manžela (ak ich nebolo, mal majetok ako odúmrtý pripadnúť panovníkovi).⁵ Špeciálna ochrana vdov a sirôt korešpondovala so stredovekým svetom a jeho náboženskou orientáciou, v rámci ktorého panovník vystupoval ako ochranca utláčaných, poskytujúci milosrdnú pomoc v duchu lásky k blížnemu.

¹ Staršia uhorská právna veda si s vdovským právom spája ochranársku pozíciu manžela voči manželke a jeho povinnosť postarať sa o manželku aj po svojej smrti.

² Zákony sv. Štefana, II. kniha, XXIV. článok: *Ut si quae vidua cum filiis et filiabus remanserit, atque nutrire eos, manere cum illis, quamdiu vixerit, promiserit habeat potestatem a nobis sibi consenssam id facienda, et e nemine iterum cogatur in conjugium*. Citované podľa MÁRKUS, D. (ed.). *Magyar Törvénytár. 1000–1526 évi Törvényczikkek. Millenniumi emlékkiadás*. Budapest: Franklin – Társulat, 1899, s. 30.

³ Zákony sv. Štefana, II. kniha, XXIV. článok, § 1: *de rebus orphanorum nihil omnino sibi vendicet, nisi tantum sibi congrua vestimenta accipiat*. Citované podľa MÁRKUS, op. cit., s. 30.

⁴ RÁTH, A. *Práva medzi mužom a ženou v Uhorsku*. Praha: Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, nákladem vlastním, 1906, s. 53.

⁵ Zákony sv. Štefana, II. kniha, XXIV. článok, § 2. MÁRKUS, op. cit., s. 30.

Išlo však len o teologicko-filozofický koncept, realita stredovekého života bola často iná.⁶ Vdova bola v istom ohľade pre uhorskú stredovekú spoločnosť „problematickou“. Svojím právnym postavením *ipso facto* narúšala vžitý, právom a spoločnosťou akceptovaný koncept „slabšieho ženského pohlavia“, ktoré patrilo pod prirodzenú a aj nutnú ochranu muža – otca, manžela, poručníka. Preto mala vdova v stredoveku i v novoveku pred sebou v zásade vždy rodinou ponúkanú možnosť uzavretia ďalšieho manželstva (osobitne pre bezdetné vdovy) s cieľom pokračujúceho plnenia jej biologickej, materskej funkcie, alebo sa vdove odporúčal vstup do kláštora.⁷ Popri tom však existovala možnosť zotrvania v stave vdovstva, ktoré sa spájalo so značnými právnymi rizikami pre dedičov a rodinu zomrelého manžela. Vdova totiž nebola spočiatku v užívaní a požívaní manželovho rodového majetku obmedzená (napríklad vyčlenením niektorého majetku pre vdovu), okrem hraničnej požiadavky jeho zachovania pre rodinu. Vdova nebola vlastníčkou majetku manžela – daný majetok (pozostalosť) patril zákonným dedičom poručníka. Vdova tento majetok len užívala, resp. mala užívať hospodárne a šetrne. Počas vdovstva ale vdova získavala istú slobodu, ktorú dovtedy – s ohľadom na režim poručníctva nad ženami – nikdy ako žena nepožívala. Nadobudnutie relatívnej slobody (jej relatívnosť bola podmienená celkovým nazeraním stredovekej spoločnosti na ženu) ju totiž v istom ohľade presúvalo do pozície „rovnocennej s mužmi“ a táto pozícia nebola v stredoveku a novoveku zvyčajne vítanou a prijímanou.

Vdovské právo na báze zákonov sv. Štefana zostalo súčasťou práva uhorskej šľachty v jej základnom diele *Opus Tripartitum* (I/čl. 29, I/čl. 30, I/čl. 67, I/čl. 98, I/čl. 99, I/čl. 102 a I/čl. 134). Z obsahu ustanovení *Tripartita* vyplýva, že vdovské právo svoj obsah počas stáročí veľmi nemenilo. Predstavovalo zákonné⁸ užívacie a požívacie právo vdovy k pozostalosti manžela (od prijatia zák. čl. XI/1687 k aviticitnému majetku manžela,⁹ t.j. k jeho zdedenému rodovému majetku) s cieľom zabezpečenia stavu primeranej výživy, zaopatrenia a zodpovedajúceho bývania po dobu prežívania jej vdovstva.¹⁰ Počas tejto doby (označovanej ako doba „kedy žena žila pod menom a titulom svojho manžela“¹¹) a nosila „vdovské smútočné šaty“, jej nebolo možné odňať držbu majetkov a práv zomrelého manžela.¹² V zmysle zák. čl. XXII/1802 a zák. čl. XIII/1807 sa vdova mohla domáhať repoziície¹³ svojich majetkových práv v prípade, ak bola neoprávnene vyhnaná

⁶ HUDÁČEK, P. Právne postavenie vdovy v stredovekom Uhorsku do roku 1222 a otázka venného. *Historický časopis*, 2013, roč. 61, č. 2, s. 229.

⁷ Tamtiež, s. 231.

⁸ *Opus Tripartitum* (1514), hoci platilo z moci právnej obyčaje, bolo právnou vedou a právnou praxou chápané ako *Decretum generale*, t.j. všeobecný zákon/dekrét (v texte používame skratku Trip.)

⁹ Zák. čl. XI/1687 upravil vzájomné dedenie manželov vo vzťahu k nadobudnutému majetku. Touto úpravou sa vdovské právo modifikovalo tak, že vdova – dedička nadobudnutého majetku – v rámci výkonu vdovského práva užívala len aviticitný (zdedený) majetok.

¹⁰ V prípade uzavretia nového manželstva mala vdova po šľachticovi právo na poskytnutie svadobnej výbavy z majetku, ktorý v rámci vdovského práva užívala.

¹¹ Trip. I/čl. 98 § 1: *quamdiu sub nomine et titulo defuncti mariti viduitatis tempora peregerit*. Citované podľa *Corpus iuris Hungarici. Editio millennaria memorabilis. Opus Tripartitum Stephani de Werböcz*. Lipsiae: Sumptibus Duncker & Humbolt, 1902.

¹² Po dobu smútku – počas jedného roka od pohrebu manžela – nemala byť vdova rušená žalobami zákonných dedičov ako osôb aktívne legitimovaných na podanie žaloby na obmedzenie vdovského práva. Podľa KADLEC, K. *Verböczyovo Tripartitum a soukromé právo uherské a chorvatské šlechty v něm obsažené*. Praha: nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1902, s. 253.

¹³ Uvedenia, resp. znovuuvedenia do držby.

z majetku.¹⁴ Zákonný dedič mohol vylúčiť vdovu z výkonu vdovského práva vždy, ak uzavrela nové manželstvo,¹⁵ s tým, že dedičia manžela jej museli vyplatiť celé obvenenie.¹⁶ Keďže šírka vdovského užívacieho práva bola pomerne veľká, často nevedla k spravodlivému zmieru medzi vdovou na jednej strane a zákonnými dedičmi manžela na strane druhej, Tripartitum (I/čl. 98 § 3) zakotvilo možnosť obmedzenia vdovského práva. Obmedziť vdovu v užívaní majetku zomrelého manžela bolo možné súdnou cestou maximálne po výšku jej obvenenia¹⁷ a aj to iba v prípade, ak majetky manžela zd'aleka prevyšovali výšku obvenenia.¹⁸ Vdove patrilo i podľa jej spoločenského stavu primerané zabezpečenie, bývanie, výživa a zaopatrenie (*habitatio et intertentio vidualis*), keďže sa jej životný štandard nemal znížiť pod úroveň, ktorú užívala v manželstve.¹⁹ Vyššie zmienené šetrné užívanie pozostalosti nesmelo nikdy znižovať jej hodnotu s cieľom udržania tohto majetku pre zákonných dedičov.

Vdova musela reprezentovať legitímnu manželku, a preto po dobu manželstva (keď manžel mohol zmluvne určiť rozsah vdovského práva) a aj po ukončení manželstva mala viesť riadny, počestný a usporiadaný život. Sankcionované obmedzením alebo aj pozbavením vdovského práva boli porušenia manželskej vernosti, neplnenie manželských povinností či konkubinátne zväzky. Podobne ako pri obvenení aj pri vdovskom práve existovala možnosť odpustenia cudzoložstva alebo iného prehrešku proti povinnostiam manželky zo strany manžela, kedy vdova svoje vdovské právo nestrácala. Vdovské právo zanikalo smrťou vdovy alebo uzavretím nového manželstva.²⁰ Vdovské právo nebolo možné

¹⁴ GÁBRIŠ, T. *Dočasné súdne pravidlá Judexkuriálnej konferencie z roku 1861. Monografická štúdia a historickoprávny komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014, s. 220.

¹⁵ Trip. I/čl. 98 § 2.

¹⁶ Obvenenie (*dos, dotalitium*, maď. *hitbér*) predstavovalo majetok patriaci legitímnej manželke – vdove – z majetku manžela po zániku manželstva. Tripartitum (I/čl. 93) ho chápalo ako odmenu legitímnej manželky (*merces foeminarum legitime conjugatarum*) za stratu panenstva a plnenie manželských povinností (*propter eius deflorationem, et concubitum*) z majetku a práv manžela. Predpokladom bolo konzumované manželstvo. Spočiatku patrilo len vdove po šľachticovi, neskôr ho právna obyčaj rozšírila aj pre nepriviligované vrstvy. Jeho výška bola Tripartitum (I/čl. 93 § 4) stanovená pomerne vysoko a s odstupňovaním vyššej a nižšej šľachty. Manželke baróna patrilo obvenenie vo výške 100 hrivien (t. j. 400 zlatých, približne v cene kamenného hradu alebo kláštora s pohrebiskom patrónov a významných šľachticov) a u manželky magnáta a popredného šľachtica išlo o sumu 50 hrivien (t. j. 200 zlatých). Manželkám ostatných nižšie postavených a menej majetných šľachticov patrilo primerane nižšie obvenenie. Kuriózne bolo, že obvenenie – vždy znižované o polovicu – patrilo vdove aj pri druhom, treťom, štvrtom atď. manželstve. Tak zásadne stredoveká uhorská spoločnosť vnímala manželovu povinnosť zabezpečiť manželku po jeho smrti. Podľa LACLAVÍKOVÁ, M. – ŠVECOVÁ, A. *Žena v stredovekom a novovekom Uhorsku. Právne postavenie šľachtickej v oblasti dedičských a majetkových práv*. Praha: Leges, 2020, s. 87 a nasl.

¹⁷ Trip. I/čl. 98 § 3: *quantum dotis quantitas postulabit*. Zákonní dedičia manžela mohli obmedziť vdovské právo na užívanie stavu primeranej nehnuteľnosti, pričom touto nehnuteľnosťou nemal byť rodový hrad (ak bol jediným majetkom rodiny). Ak rodina vlastnila viac hradov, mohla vdova v rámci vdovského práva užívať aj hrad. Trip. I/čl. 98 § 3, § 4 a § 5.

¹⁸ Trip. I/čl. 98 § 3: *Imo, si bona, et jura possessionaria viri ipsius praemortui, adeo copiosa, fructiferaque fuerint, ut dotalitium uxoris longe excedere videantur*.

¹⁹ JUNG, J. *Darstellung des ungarischen Privatrechtes*. II. Band. Wien: B. Th. Bauer, 1818, s. 79.

²⁰ Vdovské právo nepatrilo žene po právoplatnej rozluke manželstva alebo po právoplatnej separácii od stola a lože (oba inštitúty sa spájali s rovnakými právnymi následkami vo vzťahu k usporiadaniu majetkových vzťahov manželov). Neskôr v 19. storočí bola diskutovaná vina/nevina manželky na separácii od stola a lože. Režim rovnakých majetkových následkov pre oba inštitúty bol ponechaný aj zákonnou úpravou z r. 1894 (zákonný článok XXXI/1894 o manželskom práve).

odňať manželke testamentárnou dispozíciou manžela a závet by bol v tejto časti neplatný.²¹ Vdovské právo ako inštitút krajinského šľachtického práva sa postupne od 18. storočia rozšírilo i na nepriviligované vrstvy obyvateľstva (mešťanov, poddaných²²).

1. Vdovské právo v budovanom modernom uhorskom a československom právnom poriadku – trpené rezíduum stredoveku alebo stále živý inštitút?

Cestu k občianskemu štátu a modernite mala otvoriť Bratislavská marcová ústava prijatá snemom v roku 1848 a aj naoktrojované rakúske právo. Niektorých vžitých a stáročia zachovávaných inštitútov sa však odmietala uhorská spoločnosť vzdať. Z tohto dôvodu zostávalo viac menej zachovávané a rešpektované aj vdovské právo so stavovsky podmienenou úpravou. Tento stav potvrdila Judexkuriálna konferencia konaná v roku 1861. Vehementne v rámci jej rokovania bránil vdovské právo František Deák: „Čím vypláca vdovu Nemec? Dá jej jednu detskú čiastku (§ 758 rak. Občianskeho zákonníka), ostatné vezmú príbuzní. To nedržím za spravodlivé ... zo štvrtiny má vdova žiť ... to vedie v skutočnosti k bezbožnostiam.“²³ Dočasné súdne pravidlá Judexkuriálnej konferencie ako programový dokument usporiadania uhorského právneho poriadku po turbulentných zmenách predchádzajúcich desaťročí (zrušenie starého feudálneho práva v roku 1848, naoktrojovanie a odmietanie rakúskeho ABGB) sa o inštitúte vdovského práva vyjadrili nasledovne: „Ustanovenia uhorských zákonov o vdovskom práve znovunadobúdajú účinnosť; avšak obmedzenie tohto (vdovského) práva môžu požadovať len priami dedičia v zostupnej línii.“²⁴ Danou formuláciou sa vdovské právo – dedičský nárok *sui generis* – stalo súčasťou budovaného moderného právneho poriadku so zmenou vyplývajúcou zo zrušenia aviticity (viazanosti rodového majetku), v zmysle ktorej sa právo žiadať obmedzenie vdovského práva odňalo rodičom a bočným príbuzným manžela a priznalo sa len priamym potomkom poručiťľa.

Vdovské právo ako inštitút – v síce oklieštenej podobe – ponechal aj prvý návrh uhorského občianskeho zákonníka z roku 1900 vychádzajúc z jeho stredovekého konceptu zaopatrenia a alimentácie manželky po smrti manžela. V zmysle dôvodovej správy k návrhu vdovské užívacie právo²⁵ a vdovské dedenie (*özvégyi öröklés*) malo vdove zabezpečiť „pokračovanie takého spôsobu života, aby si udržala ten istý životný štandard, na aký bola žena zvyknutá počas trvania manželstva“.²⁶ Zachovanie primeraného životného štandardu zahŕňalo aj obligatórne právo na bývanie v dome manžela. Úprava mala odstrániť

²¹ RÁTH, *op. cit.*, s. 55–56.

²² Vdovské právo manželky poddaného upravil zák. čl. VIII/1840 o dedičskom práve poddaných v ustanoveniach § 16 až 18.

²³ Citované podľa: RÁTH, *op. cit.*, s. 57. Tento „romantizujúci“ pohľad prezentuje aj jeden zo základných rozporov – konflikt uhorského tradicionalizmu a historicizmu na jednej strane a modernizmu a liberalizmu na strane druhej.

²⁴ GÁBRIŠ, *Dočasné súdne pravidlá Judexkuriálnej konferencie z roku 1861*, s. 220.

²⁵ Vtedajšie uhorské obyčajové právo vdovské právo považovalo za druh univerzálnej sukcesie, pretože, ako tvrdí Kern: „vdova následkom právnej skutočnosti smrti svojho manžela nadobudne užívanie všetkých vecí ... a následkom toho sa na ňu hľadá ako na reprezentantku zosnulého manžela až do času, kým nevstúpi do nového manželstva.“ KERN, T. *Die gesetzliche Erbfolge in Ungarn*. Wien: Alfred Hölder, K.u.K. Hof- und Universitäts-Buchhändler, 1897, s. 57.

²⁶ Citované zo znenia dôvodovej správy k návrhu uhorského občianskeho zákonníka, publikované v: *Indokolás a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetéhez. Otődik kötet, Öröklési jog*. Budapest: Grill. Károly cs. és kir. udv. könyvkereskedése, 1902, s. 61.

stavovsky podmienené rozdiely²⁷ a vychádzala zo skutočnosti, že väčšinovým režimom usporiadania majetkových vzťahov medzi manželmi bude koakvizícia (spoločenstvo majetku spolunadobudnutého manželmi za trvania manželstva) s priamym dosahom na určenie vdovou užíwanej pozostalosti. V zmysle § 1816 návrhu malo patriť vdove (po odpočítaní koakvizície) po dobu jej zotrvania vo vdovskom stave právo užívať polovicu detského podielu a užívanie celého vetvového majetku (t.j. zdedeného majetku manžela) na úkor oprávnených dedičov. Boj modernity s konzervativizmom a výsledný konečný „kompromis“ je zreteľný práve zo zachovania konceptu vetvového (rodového) majetku a ponechania jeho užívania po dobu vdovstva vdove.²⁸ Tento model mal podľa dôvodovej správy zosúladiť (často protichodné) záujmy vdovy a vetvových dedičov: „Účel zabezpečiť vetvový majetok vzdialeným vetvovým príbuzným, ale na druhej strane nezabudnúť ani na vdovu, je možné splniť jedine formou vdovského užívacieho práva, pretože ono ponecháva pozostalosť v rodine nadobúdateľa, ale úžitky (príjmy) z nej prenecháva do dispozície vdovy.“²⁹ Prečo pretrvával tento boj? Návrh občianskeho zákonníka ešte stále totiž počítal najmä s manželkou/vdovou, ktorá obvykle trvale nepracovala a starala sa o deti a domácnosť. Smrťou manžela práve tak strácala trvalý príjem hlavy rodiny a vdovské dedenie s vdovským právom malo riešiť jej budúce materiálne zabezpečenie. Pri realizácii vdovského užívacieho práva sa predpokladalo aj vtedy obvyklé vyplácanie výživného alebo apanáže (renty) z výnosov z pozostalosti. Ponechanie síce obmedzeného vdovského práva dôvodová správa obhajovala slovami: „Tohto príjmu nemožno vdovu pozbaviť, ak nechceme, aby klesla spoločensky, či dokonca, aby upadla do chudoby.“³⁰ Obmedzenie vdovského užívacieho práva sa prezentovalo ako spravodlivé usporiadanie vzťahov medzi vdovou a dedičmi manžela. Druhý návrh občianskeho zákonníka po zapracovaní podnetov a pripomienok z verejnej diskusie bol v roku 1913 do parlamentu predložený, no práve vojnové udalosti prvej svetovej vojny zmarili jeho prijatie.

Základom právnej úpravy vdovského práva tak aj naďalej – aj po vzniku Československej republiky – zostávali ustanovenia Tripartita (I/čl. 29, I/čl. 30, I/čl. 67, I/čl. 98, I/čl. 99, I/čl. 102 a I/čl. 134), platné pre vrstvu bývalej šľachty (v zmysle ustálenej súdnej praxe aj pre manželky honoracií³¹ a manželky niekdajších mešťanov), ustanovenia § 16–18 zák. čl. VIII/1840 platné pre bývalé poddané a na ne naviazaná súdna prax.³² Vytvorila sa tak zaujímavá právna situácia, ktorá sa v oblasti práva platného na Slovensku

²⁷ Išlo o rozdiely medzi právnou úpravou vdovského práva bývalých stavov, majetkových vzťahov medzi manželmi a o odstránenie osobitného vdovského dedenia šľachtických vdov.

²⁸ V rámci kodifikačných prác sa okrem zachovania (aj keď s obmedzením), resp. zrušenia vdovského práva riešila aj otázka či vdovské právo má patriť len manželke/vdove alebo aj rozvedenej/rozlúčenej žene, ak k separácii od stola a lože/rozluke došlo z výlučnej viny manžela. Zaopatrenie rozvedenej/rozlúčenej žene – ak k separácii/rozluke došlo z výlučnej viny manžela – sa malo riešiť priznaním výživného voči (bývalému) manželovi. Pôvodný koncept vdovského práva sa teda nezmenil. Ako stredoveký relikť bolo návrhom úplne odmietnuté poskytnutie svadobnej výbavy z majetku manžela pri uzavretí nového manželstvá vdovou.

²⁹ *Indokolás*, s. 63.

³⁰ Tamtiež, s. 61.

³¹ Osôb živiacich sa tvorivou duševnou činnosťou alebo získajúcich odborné alebo univerzitné vzdelanie. Od druhej polovice 19. storočia sa u honoracií vyžadovalo univerzitné vzdelanie a začiatkom 20. storočia sa otvorila otázka či za honoracií je možné považovať aj ženy s vysokoškolským diplomom. Osoby bez vysokoškolského vzdelania sa za honoracií považovali len výnimočne, napr. keď zastávali vysokú pracovnú pozíciu alebo ak išlo o významných a uznávaných umelcov (solisti, maliari).

³² KERN, *op. cit.*, s. 55.

a v Podkarpatskej Rusi preniesla až do polovice 20. storočia³³ a znamenala konzervovanie a nutné skryté zachovanie časti stavovských súkromnoprávných rozdielov, a to v oblasti majetkových vzťahov medzi manželmi (režim koakvizitný pre bývalé nepriviligované vrstvy a režim oddelených majetkov manželov pre bývalé vrstvy privilegované) a v oblasti dedičského práva (inštitúty vdovského práva a osobitného vdovského dedenia šľachtických vdov³⁴). Československý zákon o zrušení šľachtictva, rádov a titulov č. 61/1918 Sb. z. a n.³⁵ bol zákonom nových hodnôt nového štátu a so zrušením šľachtictva sa vysporiadal v § 1, podľa ktorého „šľachtictví a řády, jakož i veškerá z nich plynoucí práva se zrušují, rovněž tak tituly, pokud byly udělovány jako pouhá vyznamenání“. Tento zákon v rovine dedičského práva a v rovine majetkových vzťahov medzi manželmi (s ohľadom na úpravu v ABGB) nebol v Čechách, na Morave a v Sliezsku problematickým. S existenciou stavovských rezidií v týchto odvetviach však na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi *de facto* nepočítal a riešenie tohto problému sa nutne prenieslo do súdnej praxe z tejto právnej oblasti.³⁶ Ústavná listina v § 106 zakotvila princíp rovnosti odmietnutím „výsad pohlaví, rodu a povolání“. Čo však so situáciou na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi a s množstvom právnych vzťahov v oblasti majetkových vzťahov medzi manželmi a v oblasti dedičského práva, ktoré vychádzali z odlíšenia (bývalej) stavovskej príslušnosti? V rokoch 1929 až 1930 jeden z takýchto sporov rozhodoval Najvyšší súd Československej republiky (ďalej len „Najvyšší súd“). V rozhodnutí Rv IV 258/29 zo dňa 4. januára 1930 vyslovil právnu vetu: „Zákonodarstvom československého štátu nebola dotknutá platnosť ustanovení dedičského práva zakladajúcich sa na stavovských rozdieloch.“³⁷ V odôvodnení daného rozhodnutia sa Najvyšší súd snažil vysporiadať so vzťahom daného právneho stavu na Slovensku k zákonu o zrušení šľachtictva a k § 106³⁸ Ústavnej listiny: „Zákon o zrušení šľachtictva ako aj § 105 (1) Ústavnej listiny (správne § 106 (1) Ústavnej listiny – pozn. aut.) majú význam len verejnoprávny a nedotýkajú sa súkromného (rodinného a dedičského) práva“³⁹ (na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi – pozn.

³³ Stavovské rozdiely v oblasti dedičského a manželského majetkového práva pretrvávajúce ako rezidiá stredoveku boli zrušené kuriózne až nástupom ľudovodemokratického režimu – Ústavou z 9. mája 1948. LACLAVÍKOVÁ, M. *Formovanie majetkových vzťahov medzi manželmi (od vzniku uhorského štátu do prvej československej kodifikácie rodinného práva)*. Bratislava: VEDA, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2010, s. 106–108.

³⁴ Osobitné vdovské dedenie vdovy po šľachticovi (v rozšírení súdnou praxou aj vdove po honoraciorovi) zahŕňalo slávnostný oblek manžela, jeho snubný prsteň, kónský záprah s kočiarom, polovicu koní zo žrebčince (ak celkový počet koní nepresiahol 50 kusov) a detský podiel z nadobudnutého majetku manžela. Osobitné vdovské dedenie sa uplatnilo popri dedení legitímnych potomkov manžela a malo výsostne reprezentatívnu povahu poukazujúcu na stavovskú príslušnosť.

³⁵ Bližšie aj GÁBRIŠ, T. *Rytieri v republike: Zrušenie šľachtických titulov v Československu*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 126.

³⁶ LACLAVÍKOVÁ, M. *Slovensko v Československu (1918–1938). Pramene súkromného práva a súdna prax*. Praha: Leges, 2019, s. 78.

³⁷ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Rv IV 258/29 zo dňa 4. januára 1930 (Úradná sbierka č. 314, ročník II.). Citované podľa *Úradná sbierka rozhodnutí Najvyššieho súdu Československej republiky vo veciach občianskych z právnej oblasti Slovenska a Podkarpatskej Rusi*. Bratislava: Právnická Jednota na Slovensku, 1932, roč. II., s. 4.

³⁸ V texte odôvodnenia daného rozhodnutia je nesprávne uvádzaný § 105 Ústavnej listiny.

³⁹ Rozdiel medzi výrokom a rozširujúcim odôvodnením bol evidentný a mal byť zohľadnením (či riešením) aj problémov vznikajúcich v oblasti majetkových vzťahov medzi manželmi na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi (obdobne zohľadňujúcich niekdajší stavovský pôvod/stav a na ne naviazané odlišné majetkové režimy).

aut.).⁴⁰ Odkazujúc na znalcov uhorského práva (Vladimír Fajnor,⁴¹ Adolf Záturecký⁴²) súd v podstate konštatoval osobitosť daného právneho stavu, ktorý zaznamenával vo vtedajšej odbornej spisbe kritické ohlasy a zintenzívnil očakávanie a potrebu kodifikácie občianskeho práva.⁴³ Dôvody právnej istoty a rešpektovanie prevzatej uhorskej právnej úpravy ako isté „dočasné riešenie“ – evidentné aj z ďalšej rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu zohľadňujúcej stavovské odlišnosti v oblasti manželského majetkového a dedičského práva – si vyžiadali daný výsledok tejto kauzy odlišiacej vdovské právo vdovy po bývalom poddanom od vdovského práva vdovy po bývalom mešťanovi, šľachticovi a honoraciarovi (aj v čase nereflektovania stavovských rozdielov).⁴⁴

⁴⁰ Tento výklad rozhodne nemal oporu v textácii zákona č. 61/1918 Sb. z. a n. o zrušení šľachtictva, rádov a titulov a ani v § 106 Ústavnej listiny. Otvorenou otázkou zostáva či išlo o dočasnú sanáciu právnych vzťahov a ich stability, dôvody nutnosti, východisko z „núdze“, dočasné riešenie (nad rámec ústavnej a zákonnej úpravy) odôvodnené skutočnosťou, že sa týkal veľkého množstva právnych vzťahov a vôbec základov regulácie usporiadania majetkových vzťahov medzi manželmi a zabezpečenia vdov na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi.

⁴¹ Z názorov Vladimíra Fajнора (od r. 1919 prezident Súdnej tabule, neskôr Vrchného súdu v Bratislave, od r. 1931 prvý prezident Najvyššieho súdu ČSR) možno uviesť: „Zákonmi z r. 1848 zrušené boli v bývalom Uhorsku hlavné verejno-právne rozdiely medzi zemanmi a nezemanmi, avšak súkromnoprávne rozdiely – menovite v oblasti práva rodinného a dedičského – ostaly v platnosti i naďalej. ... Vyslovujem názor, že citovaným zákonom (o zrušení šľachtictva – pozn. aut.), a v jeho doplnení zákonom č. 243 zo dňa 10. dubna 1920 nebola dotknutá platnosť súkromnoprávných ustanovizní, zakladajúcich sa na stavovských rozdieloch. ... Podporuje tento názor i príležitosť, za ktorej bol zákon uznesený: bolo to bezprostredne po prevrate a vír udalostí vyžadoval od Národného shromaždenia prácu tak kvapnú, že právom sa môže predpokladať, že na prípadné rozdiely v civilnom práve na Slovensku sa asi vôbec nepomyslelo ... Je teda zrejmé, že rozdiely na poli manželského a dedičského práva bude treba zrušiť zvláštnym zákonom alebo aspoň citovanú dva zákony presnou novellou výdatne doplniť. Táto stať venovaná je v prvom rade českým civilistom, pracovať majúcom na Slovensku. Má ona slúžiť dnešnej naliehavej potrebe ... Pri spracovaní tohoto stručného nástinu musel som mať na zreteli, že občianskeho zákonníka uhorského nieto a že manželské právo majetkové v bývalom Uhorsku vytvorené bolo hlavne právnym zvykom a súdnou praxou. My slovenskí právnici učili sme sa z maďarských príručiek, ďalej z tých nemnohých špeciálnych zákonov a hlavne zo zbierok súdnych rozhodnutí.“ FAJNOR, V. Manželské právo majetkové na Slovensku. *Právny obzor*, 1920, 3, s. 3–4. Bližšie k osobe a pôsobeniu Vladimíra Fajнора: VOZÁR, J. *Vladimír Fajnor*. Bratislava: VEDA, Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 2017.

⁴² Radca Najvyššieho súdu (od r. 1919), predseda senátu Najvyššieho súdu (1924–1926), následne senátny prezident, od r. 1936 druhý prezident Najvyššieho súdu ČSR. Bližšie VOZÁR, J. *Významní slovenskí právnici z Liptova*. Bratislava: VEDA, Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 2016, s. 89–126.

⁴³ Kritický postoj k „prežívaniu“ stavovských rozdielov v oblasti majetkových vzťahov medzi manželmi a v oblasti dedičského práva sa prelínal s očakávaním kodifikácie občianskeho práva. Rovnako ako Vladimír Fajnor aj Adolf Záturecký sa aktívne zapájal do činnosti Slovenskej komisie pre občianske právo. Z kritických ohlasov na existenciu stavovských reziduí v súkromnom práve možno spomenúť kritiku prezentovanú aj Jozefom Fundárkom alebo Ervínom Singerom upozorňujúcich na to, že úmyslom československého zákonodarcu bolo odstrániť nielen verejnoprávne, ale aj súkromnoprávne rozdiely. Predstavitelia slovenského právneho života sa zhodovali v tom, že ide o dlhodobu neudržateľnú situáciu, ktorá sa nedá ospravedlniť čakaním na bližiacu sa kodifikáciu. Bližšie: FUNDÁREK, J. Majetok spolunadobudnutý dľa súkromného práva platného na Slovensku. *Časopis pro právní a státní vědu*, 1922, roč. 5, s. 55–63, polemiku približuje aj KRÁL, Š. *Koakvizícia*. Martin: Matica Slovenská, 1938. Aj najvýznamnejší slovenský civilista Štefan Luby ešte v roku 1941 pripomína, že ponechanie časti stavovských rozdielov narušá ústavný koncept rovnosti. LUBY, Š. *Slovenské všeobecné súkromné právo. I. sv. Úvodná časť – Všeobecná časť – Osobnostné právo*. Bratislava: b.v., 1941, s. 247.

⁴⁴ Na podporu svojej argumentácie ďalej Najvyšší súd uvádza: „Dokladom správnosti zaujatého tu stanoviska je i to, že i sám zákonodarca zaujal stanovisko, že zákonom o zrušení šľachtictva a ustanovením § 105 (1) (správne § 106 (1) – pozn. aut.) Ústavnej listiny neboli o sebe zrušené právne predpisy o rodinných

Vdovské právo ako inštitút dedičského práva na konci 19. a v prvých desaťročiach 20. storočia zaznamenalo skutočne zaujímavý právny vývoj, ktorý sa nám zachoval v zásadných súdnych rozhodnutiach Kráľovskej kúrie ako najvyššieho uhorského súdu a v rozhodnutiach Najvyššieho súdu (pre právnu oblasť Slovenska a Podkarpatskej Rusi). Strohá a zastaralá v základoch stredoveká úprava tohto inštitútu bola vo viacerých smeroch judiciálne významne modifikovaná a dotvorená najmä po roku 1867, ako sa pokúsime v nasledujúcich výkladoch demonštrovať.

1.1 Vdovské právo – pojem, obsah a rozsah

Základom vdovského práva zostal stredoveký koncept „pokračovania alimentácie manželky po smrti manžela priamo z majetku manžela“ obmedzujúci dediča/dedičov. Kráľovská kúria vo svojom zásadnom rozhodnutí z r. 1911 tento koncept potvrdila slovami: „Vdovské právo vo svojej podstate má svoj pôvod v zákonomnom záväzku k vydržovaniu manželky, ktorý má za svojho života manžel, a je pokračovaním tohto vydržovania manželky, ktoré prešlo na dedičov.“⁴⁵ V odôvodnení rozhodnutia Najvyššieho súdu Rv III 447/1933 zo dňa 7. septembra 1934 nachádzame nasledovnú definíciu: „Vdovské právo je v podstate uznaním povinnosti vydržovať manželku voči dedičom, ktorá viazne na majetku manžela.“⁴⁶ V praxi sa pomerne často nahrádzalo osobnou služobnosťou zriadenou v zmluve alebo v závete,⁴⁷ ktorá bola nenapadnuteľná žalobou o obmedzenie vdovského práva.⁴⁸ Najvyšší súd v roku 1936 konštatoval ustálenú súdnu prax: „Keď manžel ešte za svojho života úplne zabezpečil manželke vdovskú výživu tým, že jej zmluvou vyhradil požívacie právo na

---

sverenvstvách, ale vyslovil to pozdejším zvláštnym zákonom (č. 179/1924 Sb. z. a n.), v ktorom usporiadal súkromnoprávne dôsledky zrušenia rodinných sverenvstiev. Z toho všetkého nasleduje tedy, že tak zákon o zrušení šľachtictva ako aj § 105 (1) (správne § 106 (1) – pozn. aut.) Ústavnej listiny majú význam len verejnoprávny a nedotýkajú sa súkromného (rodinného, dedičského) práva.“ Citované z odôvodnenia rozhodnutia Najvyššieho súdu Rv IV 258/29 zo dňa 4. januára 1930 (Úradná sbierka č. 314, ročník II.). Citované podľa *Úradná sbierka*, roč. II., s. 4.

⁴⁵ Z odôvodnenia zásadného rozhodnutia Kráľovskej kúrie č. P. 870/1911 zo dňa 12. septembra 1911 (č. 571 Zásadné rozhodnutia). Citované podľa FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A. (zost.). *Zásadné rozhodnutia bývalej uhorskej kráľovskej kúrie (do 28./X 1918) a Najvyššieho súdu Československej republiky (do r. 1926) vo veciach občianskych z oboru práva súkromného platného na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi*. Bratislava: Nákladom Právnickej jednoty na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi, 1927, s. 879.

⁴⁶ Z odôvodnenia rozhodnutia Najvyššieho súdu Rv III 447/33 zo dňa 7. septembra 1934 (Úradná sbierka č. 1778, ročník VI.). Citované podľa *Úradná sbierka*, roč. VI, s. 314.

⁴⁷ „Doživotné požívacie právo II. žalovanej, určené zostaviteľom v 3. bode testamentu, nahrádza zákonné vdovské právo tejto žalovanej a má preto právny ráz vdovského práva.“ Z odôvodnenia rozhodnutia Najvyššieho súdu Rv IV 636/34 zo dňa 10. marca 1936 (Úradná sbierka č. 2533, ročník VIII.). Citované podľa *Úradná sbierka*, roč. VIII, s. 147. Ak by poručiteľ obmedzil vdovské právo v závete, pozostalosť určená pre užívanie práva vdovy jej musela poskytovať slušnú výživu primeranú spoločenskému statusu jej manžela (po započítaní všetkého, čo vdova získala ako koakvizíciu /ak išlo o bývalé nepriviligované vrstvy/ alebo čo vdova získala ako dedičstvo po manželovi). Ak by pozostalosť nepostačovala na zabezpečenie predmetnej slušnej výživy, vdova sa súdnou cestou mohla domáhať od dedičov doplnenia výživy tak, aby bola slušná, t.j. neprislúchalo jej neobmedzené vdovské právo. FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A. *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi so zreteľom aj na banské právo a na právne predpisy o pozemkovej reforme (s príslušnými časťami návrhu čl. zákoníka občianskeho, zhotoveného superrevíziou komisiou)*. III. vydanie pôvodného diela. Šamorín: Heuréka, 1998, s. 500.

⁴⁸ „Právo detí z predošlého manželstva na obmedzenie vdovského práva nedotýka sa požívacieho práva vyhradeného vdove zmluvou.“ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Rv III 1082/34 zo dňa 28. januára 1936 (Úradná sbierka č. 2434, ročník VIII.). Citované podľa *Úradná sbierka*, roč. VIII, s. 45.

časť svojich nehnuteľností, nemá vdova nárok na požívanie ďalších nehnuteľností titulom vdovského práva.⁴⁹ Táto konštrukcia bola prevenciou sporov a jedným z prostriedkov dosahovania zmiernosti medzi dedičmi a vdovou. Problematickými boli bezodplatné prevody uskutočnené manželom za trvania manželstva, ktoré znižovali hodnotu pozostalosti a teda aj vdovského práva. Vdova v tomto prípade mala právo žiadať od obdarovaného z majetku darovaného jej manželom „vyplácanie ročnej peňažitej protihodnoty alebo ročného zákonného úroku z peňažitej hodnoty svojho vdovského požívacieho práva“.⁵⁰ Vdova nebola povinná prenechať užívanie majetku obdarovanému skôr, než by sa obdarovaný postaral o náležité zabezpečenie jej slušnej výživy, ak k darovaniu došlo na úkor jej vdovského práva. V prípade, ak išlo o druhú manželku bývalého poddaného, táto vdova mohla v súlade s § 18 zák. čl. VIII/1840 žiadať, aby jej bol z „darovaného majetku titulom vdovského práva platený úrok v pomere jednej detskej čiastky“.⁵¹

Vdovské právo sa spolu s vlastníckym právom dedičov zapisovalo do pozemkovej knihy a vzťahovalo sa v zásade na všetky nehnuteľnosti z pozostalosti. Ak došlo k obmedzeniu vdovského práva (zmluvou, súdnym rozhodnutím, závetom), vyznačilo sa vdovské právo k presne špecifikovaným nehnuteľnostiam (zvyčajne k bytu/domu; zapisovala sa finančná suma určená na výživu vdovy viaznúca ako ťarcha na nehnuteľnosti). K výmazu vdovského práva dochádzalo na základe právnej skutočnosti (smrť vdovy, vyhlásenie vdovy za mŕtvu), žiadosťou vdovy (po uzavretí nového manželstva) alebo na základe súdneho rozhodnutia.

Vdovské právo už patrilo každej vdove s istými modifikáciami zachovanými v zmysle niekdajších stavovských rozdielov (spoločnou úpravou boli viazané vdovy po šľachticoch, honoraciároch a mešťanoch a osobitnú úpravu mali vdovy po poddaných). Pri určení pozostalosti bol kľúčovým režim usporiadania majetkových vzťahov medzi manželmi. Pre bývalých šľachticov (aj pre tzv. honoraciárov) sa uplatňoval režim oddelených majetkov manželov a pozostalosťou užívanou v rámci vdovského práva vo všeobecnosti bol zdedený (vetvový) majetok manžela. V režime koakvizičnom, platiacom pre bývalé nepriviligované vrstvy (mešťanov, poddaných) sa pozostalosťou stával majetok, ktorý zostal po

⁴⁹ „Toto vdovské právo II. žalovanej neprislúcha, lebo manžel – zostaviteľ – zmluvou *inter vivos* sa postaral o výživu manželky, resp. vdovy vo väčšej miere, než koľkú má vdovské požívacie právo, toto zmluvné opatrenie v testamente opakoval a preto II. žalovaná na zákonné vdovské právo vôbec nemá oprávneného nároku.“ Z odôvodnenia rozhodnutia Najvyššieho súdu Rv III 1083/34 zo dňa 28. januára 1936 (Úradná sbierka č. 2435, ročník VIII.). Citované podľa *Úradná sbierka*, roč. VIII, s. 48 a s. 52.

⁵⁰ Zásadné rozhodnutie Kráľovskej Kúrie č. P. 5886/1909 zo dňa 24. februára 1910 (č. 239 Zásadné rozhodnutia). Citované podľa FAJNOR – ZÁTURECKÝ, *Zásadné rozhodnutia bývalej uhorskej kráľovskej Kúrie*, s. 870.

⁵¹ Zásadné rozhodnutie Kráľovskej Kúrie č. P. 5174/1906 zo dňa 4. apríla 1907 (č. 235 Zásadné rozhodnutia). Citované podľa FAJNOR – ZÁTURECKÝ, *Zásadné rozhodnutia bývalej uhorskej kráľovskej Kúrie*, s. 884 a 886. Z odôvodnenia rozhodnutia: „Je zrejmé, že v tom prípade, keď zostaviteľ daroval svoj majetok ešte za svojho života jednému zo svojich potomkov a tým zbavil vdovu možnosti, aby uplatnila svoje vdovské právo: môže vdova požadovať od obdarovaného potomka, aby prepustil jej požívanie jednej detskej čiastky a vo vykonávaní tohto práva zostaviteľom učinené darovanie žiadnym spôsobom nemôže jej prekážať ...“ Pri výpočte detskej čiastky, ktorá mala patriť „druhej manželke titulom vdovského práva požívacieho na základe § 18 zák. čl. VIII/1840 nemožno vziať zreteľ na to dieťa, ktoré bolo čo do svojho dedičského podielu uspokojené a sa ho vzdalo“. Zásadné rozhodnutie Kráľovskej Kúrie č. P. 5077/1910 zo dňa 14. februára 1911 (č. 236 Zásadné rozhodnutia). Citované podľa FAJNOR – ZÁTURECKÝ, *Zásadné rozhodnutia bývalej uhorskej kráľovskej Kúrie*, s. 886.

odpočítaní koakvizície (t.j. 1/2 spolunadobudnutého majetku manželov, ktorý patril vdove).⁵² Pozostalosť ale mala byť tzv. čistou pozostalosťou, očistenou od dlhov, ako viackrát konštatovali aj sudy s odvolaním sa na platné právne pravidlá (v podstate záväznú súdnu prax Kráľovskej Kúrie ako forenzné obyčajové právo).⁵³ V rozhodnutí Najvyššieho súdu Rv III/700/34 zo dňa 1. októbra 1935 sa konštatovalo, že „veritelia poručiteľa mali právo sa domáhať rozsudku, aby ich pohľadávky boli z pozostalosti uspokojené bez ohľadu na vdovské právo. Vdova na základe svojho vdovského práva nemohla byť zaviazaná na zaplatenie pohľadávky veriteľa/veriteľov, avšak mohla byť zaviazaná na strpenie uspokojenia pohľadávky z pozostalosti bez ohľadu na existujúce a zapísané vdovské právo“.⁵⁴ Povinný podiel – ako nárok neopomenuteľného dediča z pozostalosti zaťaženej vdovským právom – bol ale splatným až po zániku vdovského práva.⁵⁵

Vdova po smrti manžela mala právo užívať celú pozostalosť⁵⁶ (do času, pokiaľ descendentí nepodali žalobu o obmedzenie vdovského práva) na úkor dediča/dedíčov. Vzťah medzi vdovou a dedičom bol vzťahom užívateľa a vlastníka. V prípade, ak priamych dedíčov v zostupnej línii nebolo, vdova dedila celý nadobudnutý majetok a jej vdovské právo sa vzťahovalo len na vetvový (zdedený) majetok.⁵⁷ Vo vzťahu k vetvovému dedičovi, ktorý musel strpieť výkon vdovského práva, platilo, že vdova bola povinná zabezpečiť tento vetvový majetok vhodným spôsobom (hypotekárne záložné právo, vinkulované cenové papiere).⁵⁸ Vdove zostala povinnosť hospodárneho a šetrného nakladania s pozosta-

⁵² „Právo požívania vdovy nemôže byť rozšírené na majetok nadobudnutý počas trvania jej manželstva, jehož polovica prislúcha jej titulom koakvizície.“ Z odôvodnenia zásadného rozhodnutia Kráľovskej Kúrie č. P. 1543/1908 zo dňa 11. decembra 1908 (č. 234 Zásadné rozhodnutia). Citované podľa FAJNOR – ZÁTURECKÝ, *Zásadné rozhodnutia bývalej uhorskej kráľovskej Kúrie*, s. 884.

⁵³ „Predmetom vdovského požívacieho práva je len hodnota čistej pozostalosti, t.j. pozostalosti, ktorá zostane po výplate dlhov zostaviteľa.“ Z odôvodnenia rozhodnutia Najvyššieho súdu Rv III 700/34 zo dňa 1. októbra 1935 (Úradná sbierka č. 2211, ročník VII.). Citované podľa *Úradná sbierka*, roč. VII, s. 314. Obdobne „vdovské právo požívacie vzťahuje sa len na čistú pozostalosť manželovu, ktorá zostane po vyrovnaní dlžôb viaznúcich na pozostalosti manželovej.“ Z odôvodnenia rozhodnutia Najvyššieho súdu Rv III 1135/28 zo dňa 3. mája 1929 (Úradná sbierka č. 149, ročník I.). Citované podľa *Úradná sbierka*, roč. I, s. 281.

⁵⁴ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Rv III 700/34 zo dňa 1. októbra 1935 (Úradná sbierka č. 2211, ročník VII.). Citované podľa *Úradná sbierka*, roč. VII, s. 313. Podobne aj výrok: „Vdova povinná je trpieť, aby veritelia jej manžela svoje pohľadávky z pozostalostného imania manželovho uspokojili bez zreteľu na jej vdovské právo.“ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Rv III 1135/28 zo dňa 3. mája 1929 (Úradná sbierka č. 149, ročník I.). Citované podľa *Úradná sbierka*, roč. I, s. 280.

⁵⁵ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Rv IV 636/34 zo dňa 10. marca 1936 (Úradná sbierka č. 2533, ročník VIII.). Citované podľa *Úradná sbierka*, roč. VIII, s. 146. Aj Augustín Ráth konštatuje, že „vdovské právo je tak praeminentné v uhorskom práve, že sa zdá byť nemiestnym jeho obmedzenie s povinným podielom, ktorý prípad by vtedy mohol vzniknúť, keď muž celé svoje imanie zanechal testamentárne vdove do úžitku“. RÁTH, *op. cit.*, s. 56.

⁵⁶ „Vdove po smrti mužovej – na spôsob ako univerzálnemu sukcesorovi *ipso iure* – pripadá úžitok celej pozostalosti, a prijatie do držby nahrádza tá okolnosť, že ostáva i naďalej v držbe vykonávanej prv s mužom. Zotrvanie vdovy v držbe je vykonávanie vdovského práva na úžitok.“ RÁTH, *op. cit.*, s. 54.

⁵⁷ FAJNOR – ZÁTURECKÝ, *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*, s. 500.

⁵⁸ Prípadné investície do vetvového majetku, ktoré uskutočnila vdova zo svojho majetku, sa stávali splatnými až po zániku vdovského práva. Z odôvodnenia: „Investíciou touto je teda zvýšená hodnota majetku, slúžiaceho za úhradu vdovského požívacieho práva, a táto zvýšená hodnota javí sa aj vo zvýšenej výnosnosti tohto majetku. Takže uspokojenie nároku na náhradu investície musí byť odsunuté do doby zániku uvedeného požívacieho práva, lebo v opačnom prípade by žalovaná tak užívaním zvýšenej hodnoty, ako aj

losťou,⁵⁹ ktorú mala zachovať pre vlastníkov – dedičov poručiteľa. Súdna prax viackrát potvrdila právo vlastníka veci zaťaženej vdovským právom (t.j. oprávneného dediča) žiadať zabezpečenie danej veci v prípade, ak daná vec bola u vdovy v nebezpečenstve poškodenia či zničenia. Ohrozenie oprávnených nárokov vlastníka bolo možné vyvodit' napr. zo skutočnosti, že „vdova vlastnícke právo (tohto dediča – pozn. aut.) zaprela, vdovským právom zaťaženú vec predala a neprehlásila, že ju mieni novou nahradiť“.⁶⁰ Dedič sa po dobu trvania vdovského práva nemohol žalobou domáhať náhrady škody (vzniknutej znížením hodnoty pozostalosti, napr. v dôsledku zlého hospodárenia vdovy), mohol jedine podať žalobu na splnenie vdovinej povinnosti šetrne a hospodárne nakladať s užívaným majetkom/pozostalosťou.⁶¹ Právna veda zdôrazňovala potrebu dohody medzi vdovou a dedičmi ako prevenciu súdnych sporov.

Na v bežnom živote reálne uplatňované vdovské právo poukazuje aj z istého uhla pohľadu kuriózný prípad riešený v roku 1935, v kauze ktorého išlo o pracovný úraz spôsobený poľnohospodárskym strojom, ktorý sa stal robotníkovi nepoistenému proti úrazu v Slovenskej pokladnici hospodárskych robotníkov v zmysle § 5 zák. čl. VIII/1912. Riešenou právnou otázkou bolo, kto mal povinnosť daného robotníka poistiť, a teda či túto povinnosť mali zákonní dedičia poručiteľa (bývalého vlastníka poľnohospodárskeho stroja) alebo vdova, ktorá tento poľnohospodársky stroj v rámci svojho vdovského práva užívala. Najvyšší súd vo svojom rozhodnutí Rv IV 696/35 zo dňa 3. júna 1936 vyslovil právny názor, že „povinnosť poistiť robotníkov, zamestnaných pri hospodárskych strojoch ... stíha vdovu zomrelého vlastníka hospodárskeho stroja, ktorá v dôsledku svojho vdovského práva, výlučne požíva a spravuje hospodárstvo a dáva na ňom strojom pracovať – a nie dedičov, ktorí sú síce vlastními stroja, ale s ním nepracujú.“⁶²

Domáhanie sa súdom určeného rozsahu obmedzenia vdovského práva poukazuje priamo na pretrvávajúce stavovské rozdiely. Totiž iba pre bývalú poddanú v pozícii druhej manželky platil režim nastavený § 18 zák. čl. VIII/1840. Vdovské právo uvedenej druhej manželky (v starej slovenčine označenej ako macocha) bolo možné obmedziť len na užívanie bytu a užívanie jedného detského podielu⁶³ (t.j. vo všeobecnosti zabezpečenie slušnej výživy⁶⁴), pričom predmetné obmedzenie neplatilo pre meštianske a šľachtické vdovy

---

užívaním úrokovaného kapitálu mala svoj nárok v skutočnosti dvojnásobne uspokojený.“ Z odôvodnenia rozhodnutia Najvyššieho súdu Rv IV 655/31 zo dňa 27. januára 1933 (Úradná sbierka č. 1160, ročník V.). Citované podľa *Úradná sbierka*, roč. V, s. 24.

⁵⁹ „Vdova – pokiaľ stačí dôchodok z požívania pozostalosti bez ujmy slušnej výživy a bývania – povinná je zachovať podstatu vecí do pozostalosti patriacich v takom stave v akom boli v čase smrti manželovej, teda starať sa o potrebné opravy a nahradenie jednotlivých predmetov.“ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Rv IV 435/30 zo dňa 30. mája 1931 (Úradná sbierka č. 681, ročník III.). Citované podľa *Úradná sbierka*, roč. III, s. 157.

⁶⁰ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Rv III 721/29 zo dňa 29. októbra 1930 (Úradná sbierka č. 538, ročník II.). Citované podľa *Úradná sbierka*, roč. II, s. 331.

⁶¹ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Rv IV 435/30 zo dňa 30. mája 1931 (Úradná sbierka č. 681, ročník III.). Citované podľa *Úradná sbierka*, roč. III, s. 157.

⁶² Rozhodnutie Najvyššieho súdu Rv IV 696/35 zo dňa 3. júna 1936 (Úradná sbierka č. 2699, ročník VIII.). Citované podľa *Úradná sbierka*, roč. VIII, s. 345.

⁶³ Pozostalosť tvoril majetok po oddelení koakvizickej polovice manželky.

⁶⁴ Zabezpečenie „slušnej výživy“ bolo pomerne vágnym pojmom – nakoľko pokiaľ užívanie jedného detského podielu k slušnej výžive nepostačovalo, nebral sa na požiadavky vdovy po poddanom o „doplnenie výživy“ zreteľ. Najvyšší súd v rozhodnutí Rv III 1095/32 zo dňa 12. decembra 1933 konštatoval, že „druhej

a vdovy po honoracióroch.⁶⁵ Užívanie bytu spresnila Kráľovská Kúria v roku 1913 zásadným rozhodnutím č. 4463/1912. Vdova byt, ktorý s manželom spoločne užívala, bola povinná po jeho smrti užívať s jeho deťmi pochádzajúcimi z prvého manželstva iba vtedy, ak tento byt bol väčší a primeraný štandardu pre ňu samotnú, jej deti, splodené s poručníteľom a aj jeho deti, pochádzajúce z prvého manželstva. Inak mala právo užívať tento byt len s vlastnými deťmi.⁶⁶

V reálnom živote sa vyskytovala aj konkurencia dvoch vdovských práv – vdovy (testinej, svokry) a nevesty (v pozícii vdovy po synovi). Prednosť malo vdovské právo matky, nevesta-vdova mohla žiadať jeho obmedzenie, ale matke musela zostať spoločenskému stavu primeraná výživa, zaopatrenie a bývanie. To, čo prevyšovalo, zostávalo pre nevestu a jej vdovské právo.⁶⁷

1.2 Nehodnosť vdovy požívať výhody vdovského práva – staronový problém v súdnej praxi

Snaha zákonných dedičov domôcť sa držby zdedeného majetku je zreteľnou zo súdnych sporov o nehodnosť vdovy požívať výhody vdovského práva. V týchto sporoch môžeme pozorovať aj zaujímavú zmenu súdnej praxe: od výlučnej akceptácie nehodnosti, ku ktorej muselo dôjsť za trvania manželstva (t.j. nehodnosť manželky) až k stanoveniu možnej, tzv. dodatočnej (následnej nehodnosti) vdovy. Teda nielen manželka, ale aj vdova sa mala správať spôsobom rešpektujúcim dôstojnosť a následne pieteť k zosnulému manželovi.

Stanovisko zastávané staršou súdnou praxou bolo viac menej ustálené na skutočnosti, že „dodatočná nehodnosť vdovy“ – ako nehodnosť, ktorá nastala výlučne po smrti manžela, najčastejšie napr. porodením nemanželského dieťaťa vdovou,⁶⁸ udržiavanie konkubinátneho zväzku (súdobo označovaného ako „divé manželstvo“), tzv. ľahký (nemravný) život – nespôsobovala zánik vdovského práva. Toto stanovisko prelomila Kráľovská Kúria svojím zásadným rozhodnutím č. P. 260/1912: „Vdovské právo môže zaniknúť aj

---

manželke zostaviteľovej prislúcha titulom vdovského práva požívanie jednej detskej časti, bez ohľadu na to, či stačí k jej slušnej výžive. Nad uvedenú mieru rozsah jej vdovského práva nemožno rozšíriť.“ V odôvodnení rozhodnutia súd argumentoval tým, že „je pravda, že pod toto minimum vdovské právo obmedzené byť nemôže ... ale niet takého právneho pravidla, podľa ktorého by sa rozsah vdovského práva u druhej manželky rozšíriť mohol nad túto detskú časť“. Rozhodnutie Najvyššieho súdu Rv III 1095/32 zo dňa 12. decembra 1933 (Úradná sbierka č. 1513, ročník V.). Citované podľa *Úradná sbierka*, roč. V, s. 459 a s. 461.

⁶⁵ „§ 18 zák. čl. VIII/1840 nemožno použiť na vdovy po mešťanoch, a tak treba použiť pri výmere ich vdovského práva požívacieho všeobecných pravidiel občianskeho práva, podľa ktorých treba zaistiť takejto vdove slušnú výživu, primeranú spoločenskému postaveniu a majetkovým pomerom manželovým.“ Zásadné rozhodnutie Kráľovskej Kúrie č. P. 2227/1910 zo dňa 16. júna 1910 (č. 237 Zásadné rozhodnutia). Citované podľa FAJNOR – ZÁTURECKÝ, *Zásadné rozhodnutia bývalej uhorskej kráľovskej Kúrie*, s. 888. Podobne Rozhodnutie Najvyššieho súdu Rv IV 258/29 zo dňa 4. januára 1930 (Úradná sbierka č. 314, ročník II.). Citované podľa *Úradná sbierka*, roč. II, s. 3.

⁶⁶ Zásadné rozhodnutie Kráľovskej Kúrie č. P. 4463/1912 zo dňa 15. apríla 1913 (č. 233 Zásadné rozhodnutia). Citované podľa FAJNOR – ZÁTURECKÝ, *Zásadné rozhodnutia bývalej uhorskej kráľovskej Kúrie*, s. 879–880.

Rovnako rozhodnutie Najvyššieho súdu Rv III 1095/32 zo dňa 12. decembra 1933 (Úradná sbierka č. 1513, ročník V.). Citované podľa *Úradná sbierka*, roč. V, s. 459.

⁶⁷ FAJNOR – ZÁTURECKÝ, *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*, s. 501.

⁶⁸ Rozhodnutie Kráľovskej Kúrie č. P. 8410/1890: „Že žalovaná ako vdova nemanželské dieťa porodila a ľahký život vedie, tá okolnosť ju nepozbavuje vdovského práva.“ Citované podľa: RÁTH, *op. cit.*, s. 57.

za trvania vdovstva a to v tom prípade, chová-li sa žena v tejto dobe takým spôsobom, že by ani za života svojho manžela nemala nároku na alimenty.“⁶⁹ V odôvodnení sa Kráľovská Kúria vysporiadala so zásadnou právnou otázkou existencie vdovského práva. V predmetnej kauze si vdova (žalobkyňa) po smrti manžela začala konkubinálny pomer a žalovaní odmietli rešpektovať vdovské právo a žiadali súd vysloviť vdovinu nehodnosť. Kráľovská sedria (ako prvostupňový súd) a Kráľovská súdna tabuľa (ako druhostupňový súd) priznali vdove vdovské právo ako úrok z jednej detskej čiastky pozostalosti. Kráľovská kúria rozhodnutie zmenila s odôvodnením: „Vdovské právo není totiž v podstate iným, než uznáním vydržování manželky, které viazne na manželovi, voči dedičom, v medziach zákonom určených, vydržování manželky závisí ale od takých mravných požiadavkov, proti ktorým manželka nemôže sa previniť bez toho, že by ju nestihla právna ujma, a to ani po smrti manžela, lebo inak po smrti manžela mohla by ona požívať také výhody, ktoré by za života svojho manžela bezpodmienečne stratila a neodpovedalo by zásadným smerniciam zákona a súdnej praxi, keď by vdovské právo zachované bolo aj za takých okolností, za jakých by ho inak nebolo možno nadobudnúť. Z tohto právneho stanoviska Kráľovskú kúria – zmenením rozsudkov oboch súdov nižších stolíc po tejto stránke – zamietla žalobu o určenie vdovského práva na základe § 18 zák. čl. VIII/1840 preto, lebo žalobníčka – jak to súdy nižších stolíc správne zistili – onedlho po smrti svojho manžela nastúpila s G. L-om súložníctvo a s ním len preto nechcela uzavrieť manželstvo, lebo by ináč pozbyla svojho vdovského práva požívacieho a týmto svojím chovaním pozbyla ona, jako nehodná, nároku na vdovské právo, které jej ináč po manželovi podľa zákona prislúchalo.“⁷⁰ V 30. rokoch 20. storočia riešil dodatočnú (následnú) nehodnosť vdovy k vdovskému právu aj Najvyšší súd ČSR. V rozhodnutí Rv IV 278/33 zo dňa 3. mája 1934 konštatoval, že descendentí poručiteľ a majú právo namietat nehodnosť vdovy, „a to i z dôvodu pokleskov manželky zostaviteľ a z doby po zániku manželstva, porušujúcich piete, ktorú voči zomrelému manželovi vdova povinná je zachovať podľa obecne prijatých zásad mravopočestnosti“. Išlo o zaujímavý súdny spor, ktorý viedol syn proti vlastnej matke, namietajúc jej nehodnosť k užívaniu vdovského práva pre dlhšie trvajúci konkubinálny pomer a štyri nemanželské deti z neho pochádzajúce. Súdny spor skončil výmazom vdovského práva z dôvodu dodatočnej nehodnosti vdovy.⁷¹ V danom prípade tak žaloba o obmedzenie vdovského práva bola úspešnou.

Aktívnu legitimáciu k podaniu žaloby o nehodnosť vdovy požívať výhody vdovského práva mali len descendentí zomrelého manžela (v zmysle úpravy Judexkuriálnej konferencie), čo skonštatoval aj Najvyšší súd v rozhodnutí Rv III 377/22 zo dňa 1. februára 1924. V jeho zmysle „právo domáhať sa pre nehodnosť vdovy zrušenia vdovského práva, obmedzené je na descendentov zomrelého manžela a nemôže byť rozšírené na iné osoby, ktoré právnym jednaním medzi živými nabyli od zostaviteľ a nemovitosti, zaťažené

⁶⁹ Zásadné rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. P. 260/1912 zo dňa 14. mája 1912. (č. 243 Zásadné rozhodnutia). Citované podľa FAJNOR – ZÁTURECKÝ, *Zásadné rozhodnutia bývalej uhorskej kráľovskej Kúrie*, s. 892.

⁷⁰ Zásadné rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. P. 260/1912 zo dňa 14. mája 1912. (č. 243 Zásadné rozhodnutia). Citované podľa FAJNOR – ZÁTURECKÝ, *Zásadné rozhodnutia bývalej uhorskej kráľovskej Kúrie*, s. 894–895.

⁷¹ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Rv IV 278/33 zo dňa 3. mája 1934 (Úradná sbierka č. 1686, ročník VI.). Citované podľa *Úradná sbierka*, roč. VI, s. 192–193.

vdovským požívacím právom“.⁷² Daný súdny spor bol zaujímavý svojím skutkovým stavom, žalobkyňami boli sestry domáhajúce sa vyslovenia nehodnosti vdovy – svojej švagrinej (manželky brata, ktorý padol vo vojne v r. 1915). Všetok majetok zomrelého zdedil jeho otec (na základe vetvového dedenia) a manželke-vdove bolo na majetok zapísané vdovské právo. Otec sa následne tohto majetku zriekol v prospech žalobkýň – svojich dcér. Žalovaná-vdova v roku 1917 porodila nemanželské dieťa, na základe čoho sa žalobkyne domáhali výmazu vdovského práva a vyslovenia nehodnosti vdovy. Prvostupňový súd žalobu zamietol pre nedostatok aktívnej legitimácie. Druhostupňový súd žalobe vyhovel. Najvyšší súd zmenil rozhodnutie súdu 2. stupňa napadnuté dovolaním so zaujímavým odôvodnením: „A jestli by sa trvalo na súdnej praxi, dľa ktorej nehodná vdova stratí vdovské právo, ponevác je povinná aj po smrti manžela zachovávať mu manželskú vernosť – treba uznať, že jako za manželstva je ius personalissimum manžela odprieť manželke výživu, jestli sa ona prehreší na manželskej vernosti, práve tak po smrti manželovej len tí môžu byť oprávnení zakročiť o zrušenie vdovského práva na základe nehodnosti vdovy, kto sú so zostaviteľom v najbližšom pokrvnom spojení, to jest jeho descendentí a to aj v tom prípade, keby neboli jeho dediči.“⁷³

Zdanlivo menej problematickými boli rozhodnutia vo vzťahu k nehodnosti vdovy, pri ktorých išlo o konanie, ktorého sa mala dopustiť vdova ešte v pozícii manželky, t.j. za trvania manželstva. Táto nehodnosť vdovy požívať výhody vdovského práva sa ustálene vždy viazala na jej vinu na rozvrátení manželstva, neplnenie manželských povinností, opustenie spoločnej domácnosti či vedenie „ľahkého“ života. V zásadnom rozhodnutí Kráľovskej kúrie č. P 4750/1905 zo dňa 12. septembra 1906 bolo formulované právne pravidlo ohľadom nehodnosti k vdovskému právu nasledovne: „Právnym pravidlom je, že vinná manželka nemôže žiadať alimenty od svojho manžela, z čoho nasleduje, že takáto manželka nemôže si činiť nároku na pozostalosť svojho manžela ani titulom vdovského práva.“⁷⁴ Zo skutkového stavu možno uviesť, že vdova-žalobkyňa opustila manžela a 38 rokov žila oddelene v konkubinálnom zväzku. Po smrti manžela žiadala svoju vdovskú alimentáciu prostredníctvom vdovského práva. Sedria ako prvostupňový súd žalobu vdovy zamietla s odôvodnením, že „alimenty pre vdovu – ktorých domáhať sa môže po smrti manžela – nemožno prisúdiť žalobníčke preto, lebo taká manželka, ktorá za trvania manželstva podľa zisteného skutkového stavu viedla život priečiaci sa manželskej vernosti a aj obecným

⁷² Rozhodnutie Najvyššieho súdu Rv III 377/22 zo dňa 1. februára 1924. (č. 42 Zásadné rozhodnutia). Citované podľa FAJNOR – ZÁTURECKÝ, *Zásadné rozhodnutia bývalej uhorskej kráľovskej Kúrie*, s. 897.

⁷³ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Rv III 377/22 zo dňa 1. februára 1924. (č. 42 Zásadné rozhodnutia). Citované podľa FAJNOR – ZÁTURECKÝ, *Zásadné rozhodnutia bývalej uhorskej kráľovskej Kúrie*, s. 899. Podobne rozhodnutie Najvyššieho súdu Rv III 1773/28 zo dňa 16. novembra 1929, z jeho odôvodnenia: „Právo žiadať, aby sa vydatá žena tak chovala, ako to jej ukladá príkaz manželskej vernosti, je ius personalissimum manžela, a ponevác ukončením manželstva – smrťou manželovou – prirodzene uhasne povinnosť vdovy zachovávať manželskú vernosť, preto môže za zomrelého manžela poklesok vdovy byť uplatnený len k ochrane piety, ktorou i vdova je povinná svojmu zosnulému manželovi; prirodzeným ochrancom tejto povinnosti vdovy k piety k zosnulému manželovi sú tí, a len tí, ktorí so zomrelým manželom boli v najužšom krvnom zväzku, a za takéto osoby možno uznať len descendentov manžela.“ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Rv III 1773/28 zo dňa 16. novembra 1929 (Úradná sbierka č. 265, ročník I.). Citované podľa *Úradná sbierka*, roč. I, s. 566.

⁷⁴ Zásadné rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. P. 4750/1906 zo dňa 12. septembra 1906. (č. 241 Zásadné rozhodnutia). Citované podľa FAJNOR – ZÁTURECKÝ, *Zásadné rozhodnutia bývalej uhorskej kráľovskej Kúrie*, s. 890.

mravom: podľa právneho pravidla súdnou praxou uznaného stala sa nehodnou vdovského vydržovania“.⁷⁵ Súdna tabuľa toto rozhodnutie potvrdila. Kráľovská kúria rozhodnutia potvrdila a odôvodnenie zmenila upozornením na právne pravidlo, podľa ktorého vinná manželka od svojho manžela nemôže požadovať alimenty, z čoho vyplýva, že nemôže požadovať ani alimentovanie z pozostalosti titulom vdovského práva.

Nehodnosť vdovy sa síce viazala aj na prerušenie manželského spolužitia manželkou, ale v zásade vždy sa prihliadalo na dôvody, ktoré ju viedli k opusteniu manžela. Nehodnou vdovského práva sa *de facto* nestávala manželka, ktorá opustila manžela a neobnovila ani po čase manželské spolužitie, ak k opusteniu spoločnej domácnosti došlo z výlučnej viny manžela, ako konštatovala Kráľovská kúria vo svojom zásadnom rozhodnutí zo dňa 7. decembra 1911.⁷⁶ Zo zisteného skutkového stavu danej kauzy vyplynulo, že žalovaná „po uzavretí manželstva len niekoľko týždňov žila so svojim manželom, potom odišla a až do smrti manžela – tedy asi cez 30 rokov – oddelene žila, bolo ale prijaté za dokázané aj to, že žalovaná odišla od svojho manžela výlučne z jeho viny, že mal ľubostný pomer s S. P-ovou, že výlučne pre toto previnenie sa manželka nevrátila k nemu a žila oddelene až do smrti manžela. ... Podľa právneho pravidla, sledovaného súdmi od dávneho času, dôsledkom vdovského práva môže si činiť nárok na materiálne výhody z pozostalosti manžela len tá manželka, ktorá žijúc s manželom v manželskom spoločenstve nestala sa nehodnou vdovského práva, alebo tá manželka, ktorej manžel zavdal príčinu na prerušenie manželského spolužitia.“⁷⁷

V zmysle ustálenej súdnej praxe „manžel nemal právo pozbaviť manželku vdovského práva v testamente, a to ani vtedy, ak od neho žila odlúčene“.⁷⁸ Vdovské právo zanikalo súdnym rozhodnutím o nehodnosti vdovy, uzavretím nového manželstva vdovou, smrťou vdovy alebo vyhlásením vdovy za mŕtvu alebo dedičskou nehodnosťou vdovy (zničenie, sfalšovanie závetu alebo úklady o život manžela). Rovnako vdovské právo strácala manželka po rozluke (definitívnom zániku manželstva) alebo po separácii od stola a lože (ktorá mala rovnaké následky vo vzťahu k majetkovým nárokom ako rozluka, v dnešnej terminológii rozvod manželstva).⁷⁹ Istým riešením vyskytujúcim sa v súdobej uhorskej spoločnosti boli teda udržiavané „mŕtve manželstvá“ umožňujúce zachovanie vdovského práva.

Záver

Vdovské právo v sledovanej historickej perióde rozhodne nebolo reliktom minulosti a bolo reálne uplatňované, ako dokladá aj súdna prax prelomu 19. a začiatku 20. storočia. Po celý čas sa spájalo so snahou zabezpečenia dôstojného života vdovy jej alimentovaním z manželovho majetku, presnejšie z majetku jeho dedičov. Figurovali v ňom isté spoločenské

⁷⁵ Z odôvodnenia zásadného rozhodnutia Kráľovskej kúrie č. P. 4750/1906 zo dňa 12. septembra 1906. (č. 241 Zásadné rozhodnutia). Citované podľa FAJNOR – ZÁTURECKÝ, *Zásadné rozhodnutia bývalej uhorskej kráľovskej Kúrie*, s. 891.

⁷⁶ Zásadné rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. P. 2810/1911 zo dňa 7. decembra 1911. (č. 242 Zásadné rozhodnutia). Citované podľa FAJNOR – ZÁTURECKÝ, *Zásadné rozhodnutia bývalej uhorskej kráľovskej Kúrie*, s. 891.

⁷⁷ Z odôvodnenia zásadného rozhodnutia Kráľovskej kúrie č. P. 2810/1911 zo dňa 7. decembra 1911. (č. 242 Zásadné rozhodnutia). Citované podľa FAJNOR – ZÁTURECKÝ, *Zásadné rozhodnutia bývalej uhorskej kráľovskej Kúrie*, s. 892.

⁷⁸ Rozhodnutie Kráľovskej Kúrie zo dňa 17. marca 1874. Citované podľa RÁTH, *op. cit.*, s. 56.

⁷⁹ RÁTH, *op. cit.*, s. 57.

a právne ohľady k žene, ochranárska pozícia muža a vtedajší, stáročiami zaužívaný model fungovania a vzájomných interakcií širšej a užšej rodiny. Pri diskusii o jeho význame, vedenej v právnických kruhoch od druhej polovice 19. storočia, sa nachádzalo stále viac kritikov namietajúcich neexistujúcu reciprocitu (podobné právo voči vdovcovi neexistovalo), problematické hospodárenie vdovy na majetku užívanom v rámci vdovského práva (často namietaná neschopnosť riadneho hospodárenia), konflikty v rodine (problematické vzťahy medzi vdovou a dedičmi) a narušanie „verejnej mravnosti“ súvisiace so špekulatívnym zotrvávaním v konkubinálnych zväzkoch, pričom si vdova užívala výhody vdovského práva, než by sa ho mala sama vzdať uzavretím nového manželstva. Obhajcovia vdovského práva na druhej strane zdôrazňovali jeho dlhodobú tradíciu, starobylosť, vžitosť a spätosť s vtedajšou spoločnosťou a jej usporiadaním. Zdôrazňovali potrebné ohľady voči žene-vdove, nakoľko emancipácia v Uhorsku na začiatku 20. storočia ešte „zásadnejšie nepokročila“ s pripomienkou viacerých možností manžela usporiadať vzťahy pre prípad jeho smrti v závete/inom úkone *mortis causa* alebo zmluvou, a tak prípadné rozpory eliminovať.⁸⁰ Neúspech kodifikačných snáh viedol k tomu, že vdovské právo v jeho stredovekom základe (dotvorenom dualistickou a prvorepublikovou súdnou praxou) na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi zostalo inštitútom dedičského práva ako dedičský nárok vdovy *sui generis* až do účinnosti Občianskeho zákonníka č. 141/1950 Zb.

---

⁸⁰ RÁTH, *op. cit.*, s. 56–57.